

Відгук
офіційного опонента
на дисертацію Дедюлі Юлії Михайлівни «Твори крупної форми для
альта в українській музиці останньої третини ХХ – початку ХХІ століть:
жанрово-стильовий пошук», що подана на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 – музичне
мистецтво.

Історія європейського професійного альтового мистецтва нараховує уже більше чотирьох століть. Протягом цих років, альт, представник скрипкового сімейства інструментів, знаходився «у тіні» лідера цієї групи інструментів – скрипки. Подібна ієрархія обумовлювалася тим, що високі форманти вокального звучання скрипки повністю відповідали стильово-естетичним нормам *«bel canto»*, які обумовлювали характер еволюції європейського музичного мистецтва у той період. Домінація тембрової парадигми *«bel canto»* унеможлилювала повноцінне втілення усіх виражальних можливостей альту у професійному мистецтві Європи аж до кінця ХІХ – початку ХХ століття.

Темброва революція початку ХХ століття, що була пов'язана із зародженням стилістичного плюралізму і появою нового сімейства електронно-музичного інструментарію, привела до зняття домінації вокальних критеріїв *«bel canto»*. Пошук нової виразності привернув особливу увагу митців ХХ століття до своєрідності альтового звучання. З'являється цілий ряд творів, серед яких Три сюїти для альту соло М.Регера (1910-ті роки), Чотири сонати для альту соло, Траурна музика для альту та струнних, Концерт «Шванендресер» П.Хіндеміта, Концерт У.Уолтона (1920-30-ті роки), Концерт Б.Бартока, тощо.

Але, у порівнянні із творами, що були написані у ХХ столітті для скрипки, доробок альтових шедеврів є досить невеликий. Одним із соціальних чинників такого доволі скромного списку альтових творів може

бути застаріла традиція сприймання альтя, як інструменту «другого порядку». Наприклад, у музичному світі анекдоти про альтистів («скрипалів із темним минулим») вільно конкурують із беззаперечним лідером цієї усної традиції - історіями про білявок, що опосередковано може свідчити про деяку зневажливість громадської opinio щодо альтистів та альтового мистецтва в цілому. Кожне наукове дослідження, яке відкриває чарівність та неповторність музики, що написана для альтя, своєрідність та ексклюзивність засобів музичної виразності, що притаманна цьому прекрасному інструменту є вкрай необхідним та актуальним.

Актуальність теми дослідження.

Автор даного наукового дослідження підкреслює виключну актуальність систематизації численних опусів для альтя у аспекті якісних стилєвих та жанрових трансформацій української музики кінця ХХ - початку ХХІ століть. Подальше піднесення соціальної значимості альтового мистецтва шляхом введення до наукового та педагогічного обігу маловивчених творів для альтя вітчизняних композиторів теж, на думку автора, обумовлює актуальність питань, що порушені у дисертації. Процеси формування новітніх традицій альтового виконавства у царині сучасної української школи потребують міцної методологічної бази, яка неможлива без належного комплексу наукових досліджень. Докладне наукове вивчення альтової творчості українських композиторів дає можливість повністю усвідомити закони побутування, новітню специфіку українського альтового мистецтва, яка пов'язана з проблемами співіснування різноманітних сфер виконавської культури сучасної України. Пропонована робота гостро ставить подібні питання, тому варто вважати тему дослідження актуальною.

Науковий апарат дослідження.

Науковий апарат роботи надає виразне уявлення про актуальність теми, мету, об'єкт та предмет дослідження, його методологічну основу, наукову новизну. Дослідження знаходиться на перетині суто музикознавчої та виконавської сфер, що само по собі, окреслює коло завдань здобувача, до

яких входять питання виявлення жанрово-стильових особливостей та концептуалізації музичного змісту опусів крупної форми для альта українських композиторів останньої третини ХХ – початку ХХІ століть, знаходження ознак ствердження альту як сольного інструмента в українській сучасній музиці, здійснення систематизації та виявлення жанрово-стильової динаміки творів крупної форми для альту вітчизняних композиторів, виявлення особливостей виконавської інтерпретації цих творів.

Таке доволі широке коло завдань потребує у пошукувача детального знання як музикознавчих проблем, так і виконавських традицій. У цьому плані здобувач демонструє неабияку обізнаність. Текст дисертації насичений посиланнями та стислим викладанням різноманітних музикознавчих теорій і набуває **енциклопедичного характеру**. Автор із легкістю користується положеннями, що викладені у роботах М.Арановського, І.Коханик, В.Медушевського, М.Михайлова, А.Сохора, І.Тукової, Л.Шаповалової (теорії жанру та стилю у музиці), І.Алдошина, Р.Приттс, Г.Безрукова, Д.Гаврилець, М.Зряківського, Л.Кузнецова, Є.Назайкінського, К.Ознобишева, В.Цуккермана (органологія та акустика), Л.Ауера, М.Берляника, Л.Гінзбурга, В.Григор'єва, М.Грінберга, С.Понятовського, Л.Раабена, К.Флеша (теорія та історія виконавства), Б.Асаф'єва, В.Холопової, Ю.Холопова (гармонія, музична форма,) В.Москаленка, С.Кулакова, Н.Корихалової, М.Карапника (теорія інтерпретації) тощо.

Структура дисертації в контексті наукової концепції.

У п'яти розділах, висновках та додатках пошукувач, демонструючи неабияку обізнаність різноманітних наукових теорій, ретельно виконує свої завдання. Для цього у першому розділі здійснюється історичний екскурс в історію альту, проводиться детальне дослідження цілого ряду робіт, що присвячені проблематиці альтового мистецтва. Автор доходить до констатації якісної трансформації альтових засобів музичної виразності у творчості композиторів ХХ століття, підкреслюючи «набуття альту у другій половині ХХ століття статусу сольного концертного інструмента». (С.64)

У другому розділі пошукувач вдається до кропіткого аналізу жанрових рис сакральності та меморіальності у творах крупної форми Валентина Бібіка, Івана Тараненка, Володимира Птушкіна, Жанни Колодуб та Наталії Боевої. Автор підкреслює, що «поява духовних опусів у творчості українських композиторів була сама по собі інновацією» (С.101) Апокаліптичність, фаталістичність, епітафіальність образів цих творів пошукувач пов'язує із загостренням соціально-політичної кризи останніх десятиліть ХХ століття, та сумним, драматичним тембром альта (С.102)

У третьому розділі увагу автора привертає полістилістика у альтовій творчості українських композиторів В.Кірейка, М.Стецюна, В.Пацери, С.Пілютікова. Пошукувач ретельно аналізує цілу гаму стилістичних ознак – від класико-романтичних до новітніх, що пов'язані з множинним «трактуванням фізичної природи звуку, розкріпаченням тембрового чинника та фактурною винахідливістю» (С.138)

Четвертий розділ присвячено вивченню еволюції жанру концерту для альта з камерним оркестром у творах Д.Клебанова та В.Бібіка. Пошукувач підкреслює стильову множинність цих творів, знаходячи інтонаційні прояви необарочності, авангарду, неофольклорності. Цікавими є авторські екскурси в історію виникнення та розвитку камерних оркестрів на Україні.

У п'ятому розділі автор торкається проблем симфонізації жанру концерту для альта з оркестром, аналізуючи твори Є.Станковича та Г.Ляшенка крізь призму глобальних змін у діалектиці взаємин людини і світу. Пошукувач розглядає ідею концертності та досліджує її прояви в умовах реалій полістилістики, яка на думку здобувача «утвердилася в українському мистецтві в 90-роках минулого століття (С.195)

У висновках автор підтверджує свої положення. У них пошукувач узагальнює основні результати своєї роботи, підкреслюючи їх відповідність меті та завданням цього наукового дослідження. Авторські висновки можна вважати особливо цінними, оскільки вони гостро ставлять питання створення сучасних наукових парадигм щодо альта як повноцінного сольного

інструмента. Робота містить список наукових джерел, на які посилається автор (310 наукових творів та статей) а також Додатки з партитурами творів, що розглядаються у дисертації.

Результати дослідження.

Результати наукового дослідження Дедюлі Юлії Михайлівни містять наукову новизну. У роботі вперше:

- охарактеризовано передумови активізації творчості для альтів українських композиторів в останній третині ХХ – початку ХХІ століть;
- визначено жанрово-стильову динаміку формування оригінального репертуару для альтів крупної форми у творчості українських композиторів;
- здійснено систематизацію розглянутих у дисертації творів крупної форми та проаналізована музична семантика та формотворення альтових творів, що репрезентовані у дисертації;
- аргументовано особливості інтерпретації та художню цінність альтових творів українських композиторів.

Результати роботи можуть бути використані у подальших наукових дослідженнях феномену альтового мистецтва, розробці нормативних курсів освіти майбутніх виконавців, молодих викладачів та диригентів, створенню методологічної бази формування новітньої альтової школи України. Результати дослідження пройшли належну наукову апробацію. Зміст опублікованих статей відображає результати дисертації у повному обсязі. Автореферат даної дисертації повністю відповідає чинним вимогам, що висуваються до оформлення авторефератів кандидатських дисертацій. Зміст автореферату ідентичний основним положенням рецензованої дисертації.

Зауваження та рекомендації.

1. Особисто мені було дуже цікаво читати текст дисертації Юлії Михайлівни та слідкувати за ходом розвитку її концепції. Сьогодні альт міцно займає положення повноцінного сольного інструменту, якому притаманний комплекс засобів виразності, що відповідає сучасним інтонаційним константам. Ствердження цього явища лежить в основі

міркувань автора даної дисертації. Розвиваючи свою думку щодо місця альту у сучасному музичному світі, автор неодноразово підкреслює той факт, що однією з причин «злету» альту на подіум повноцінного сольного інструменту в Україні є бурхливий ріст виконавської майстерності альтистів – лауреатів різноманітних міжнародних конкурсів (сторінки 6, 21, 47, 64, 193). Неординарність засобів музичної виразності, якими наділяють альт українські композитори у своїх творах, пошукувач вбачає у спектрі органологічних понять. На сторінці 8 автор пише про унікальні якості альту – вміння «відгукуватися на тонкі почуття, «вимовляти» глибокі філософські монологи, «співчувати» гірким втратам». На сторінці 79 знаходимо вислів Д.Клебанова «Альт – інструмент журби» з яким автор цілком згідний. На сторінці 72 автор розуміє тембр альту «як виразника похмурих музичних шедеврів». На сторінці 37 пошукувач підмічає, що науково-технічні відкриття, що пов'язані з освоєнням космосу, потребували нових модерних композиторських технік. Справедливість авторських спостережень не викликає жодних сумнівів. Дійсно, успіхи української альтової школи у зазначений автором період є прекрасними, а науково-технічна сфера у сучасному світі дуже тісна пов'язана з художньою діяльністю.

Але якось прикро стає за покоління віртуозів-альтистів, що жили та творили у XVIII - першій половині ХХ століть. Практично усі відомі віртуози прекрасно володіли технікою гри як на скрипці, так й на альті. На думку спадає висловлювання видатного скрипаля кінця ХІХ – початку ХХ століття Анрі Марто: «Якби нам дано було послухати Кореллі, Тартіні, Віотті, Роде чи Крейцера, наші найкращі скрипалі широко б витріщили очі й зрозуміли, що мистецтво скрипкової гри зараз у занепаді»¹ Теж саме можна сказати й про мистецтво альтової гри. Альтовий репертуар того періоду багатий на чудові твори, рівень технічної складності яких напрочуд високий. Згадаймо, наприклад, твори Алессандро Ролли чи Нікколо Паганіні. Тому, авторські міркування про підвищення майстерності гри альтистів – лауреатів

---

¹ Харнонкурт Н. Музика як мова звуків. Суми: Собор, 2002. С.96.

міжнародних конкурсів та сталий творчий інтерес цілого ряду композиторів до своєрідності альтових засобів музичної виразності не дають відповіді на питання – які причини призвели до формування парадигми сучасного сольного альтового мистецтва.

Цілком природно, що підґрунтям кардинальних трансформацій в сучасному альтовому мистецтві є зняття **беззаперечного домінування у музичному світі естетики «bel canto»** у наслідок бурхливої тембрової революції кінця XIX – початку XX століття, яка сталася в контексті глибинних перебудов у сфері світової художньої фантазії. Результатом цих явищ стало породження нового електронно-музичного інструментарію, виникнення явища стилістичного плюралізма, яке у свою чергу надало можливість повної свободи експериментування із засобами виразності у музиці та звільнило альт від своєрідного клейма інструменту із неповноцінною белькантовою природою. Присутність у тексті роботи авторських міркувань з цього питання значно прикрасило б дисертацію.

2. Дослідження містить доволі об'ємний список нотних прикладів (68 сторінок). Знаючи, що шановний пошукувач є виконавцем-практиком, звісно очікуєш якихось практико-методичних рекомендацій автора щодо інтерпретації творів, що приведені у тексті дисертації та у нотних прикладах (наприклад – варіантів аплікатури, штрихів, рекомендацій по розподілу смичка, виконання техніки подвійних нот, акордів, пасажної техніки, прийомів гри тощо). Автор у тексті дисертації виходить на виконавські проблеми, але відсутність практичних авторських рекомендацій дещо знижує загальне враження від роботи.

3. Декілька дрібних зауважень. На сторінці 59 вказано, що І.М.Андрієвський є композитором. То є непорозуміння. Андрієвський – член Національної спілки композиторів України як музикознавець. На сторінці 69 переклад терміну *distinto* (чітко) визначено як «окремо, по-різному». На стор. 70 переклад терміну *incalzando* (закликати) визначено як «повзе вгору».

Викладені зауваження та побажання ніяк не знижують наукової цінності дисертації, дослідження виконано на високому рівні. Дисертація написана живою, напрочуд виразною мовою. Текст роботи пронизаний відчуттям щирого захоплення автором своєю темою.

Загальний висновок.

Кандидатська дисертація Дедюлі Юлії Михайлівни є завершеною роботою, яка ставить актуальні гострі питання і вирішує складні наукові задачі. Ця робота є результатом багаторічної наукової та виконавсько-практичної роботи автора. Виконана на високому професійному рівні.

Дисертаційна робота «Твори крупної форми для альту в українській музиці останньої третини ХХ – початку ХХІ століть: жанрово-стильовий пошук», є завершеним самостійним дослідженням, яке за своєю актуальністю, науково-теоретичним рівнем, новизною у постановці та вирішенню завдань, практичним значенням відповідає «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24 липня 2013 року, а її автор Дедюля Юлія Михайлівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю – 17.00.03 – музичне мистецтво.

Офіційний опонент -
кандидат мистецтвознавства,
професор кафедри скрипки НМАУ
імені П.І.Чайковського,
народний артист України

М. Андрієвський

Підпис *М. Андрієвський*
Засвідчую: начальник загального відділу
Національної музичної академії
України імені П.І.Чайковського